

ks. Tomasz Rozkrut

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ORCID: 0000-0002-6189-5552; e-mail: tomasz.rozkrut@upjp2.edu.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.22.003.15817>

ZNACZENIE INSTYTUCJI SYNODU BISKUPÓW DLA WSPÓŁCZESNEGO KOŚCIOŁA

SIGNIFICANCE OF SYNOD OF BISHOPS FOR THE PRESENT CHURCH

Abstrakt

Instytucja Synodu Biskupów została powołana do życia przez papieża Pawła VI w jego motu proprio *Apostolica sollicitudo* z 15 września 1965 roku. Sukcesywny obraz prawny instytucji został określony przez posoborowy Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku w kan. 342-348; opublikowane zostały także regulaminy Synodu Biskupów w latach 1966, 1969, 1971 oraz 2006. Można zatem powiedzieć, że wszyscy soborowi papieże, tj. św. Paweł VI, św. Jan Paweł II oraz Benedykt XVI, kształtowali obraz prawny oraz praktyczne funkcjonowanie instytucji Synodu Biskupów. Nie należy także pomijać bardzo ważnego faktu, że obecny papież Franciszek opublikował 15 września 2018 roku Konstytucję apostolską *Episcopalis communio* o Synodzie Biskupów. Do chwili obecnej odbyło się 28 zebrań różnych zebrań instytucji Synodu Biskupów; przy czym należałoby do wskazanej grupy dodać jeszcze tzw. synod holenderski. Instytucja Synodu Biskupów jest szczególną oraz wyróżniającą się instytucją w Kościele posoborowym. Składa się na to wiele elementów, nie tylko regularność zwoływania zebrań Synodu Biskupów, ale także podejmowana oraz

analizowana problematyka synodalna, która dotyczyła różnych i ważnych zagadnień życia i funkcjonowania współczesnego Kościoła. W tym kontekście szczególnego podkreślenia wymaga wskazanie na naturę teologiczno-prawną instytucji, która sprawia, że mamy do czynienia z instytucją dynamiczną, kształtującą życie Kościoła posoborowego oraz swoją strukturą zachęcającą do zainteresowania się Synodem Biskupów zarówno na płaszczyźnie doktrynalnej, jak i tej faktycznej. Już samo zwołanie każdego zebrania Synodu Biskupów jest dużym wydarzeniem eklezjalnym, które angażuje nie tylko osobę biskupa rzymskiego, od którego zebranie Synodu Biskupów w sposób totalny zależy, oraz jednocześnie uczestników zgromadzonej instytucji, ale także w mniejszym lub większym wymiarze praktycznie cały Kościół – w szczególności episkopat – równolegle do wyodrębnionych etapów Synodu, tj. jego przygotowania, samych obrad zwołanego zgromadzenia oraz etapu posynodalnego, który związany jest z realizacją postanowień synodalnych. W tym nurcie należy także wymienić przesłania doktrynalne Synodów Biskupów wraz z ich propozycjami, które ukierunkowywały Magisterium biskupów rzymskich na obszary uznawane za konieczne jako przedmiot jego wypowiedzi, przede wszystkim przez publikowanie posynodalnych adhortacji apostolskich, które z kolei – mówiąc bardzo ogólnie – w wielu jego obszarach miały sukcesywny wpływ na codzienne życie Kościoła po II Soborze Watykańskim.

Słowa kluczowe: biskup rzymski, episkopat, pomoc, II Sobór Watykański, Synod Biskupów

Abstract

Institution of the Synod of Bishops was established by Pope Paul VI in his motu proprio *Apostolica sollicitudo* dated 15 September 1965. Successive legal image of the institution was defined by the Post-Conciliar Code of Canon Law of 1983, in can. 342-348. Also, in the years 1966, 1969, 1971, and 2006 there were published rules of the Synod of Bishops. Therefore, one may say that all Popes who ruled during councils, i.e. Paul VI, John Paul II, and Benedict XVI shaped the legal image and practical operation of the institution of the Synod of Bishops. One cannot also ignore a very important fact that on 15 September 2018 the present pope, Francis, pub-

lished the *Episcopalis communio* apostolic constitution about the Synod of Bishops. Until now, there have been twenty-eight congregations of various meetings of the institution of the Synod of Bishops. However, the mentioned group should also be enlarged by so-called Dutch Synod. The institution of Synod of Bishops is a special and standing out institution in the Post-Conciliar Church. This is due to several elements, namely, not only the regular character of having meetings of the Synod of Bishops, but also the undertaken and analysed synodal problematic aspects that concerned various and important issues of life and functioning of the current Church. In this context, a special accent must be drawn to the indication of the theological and legal character of the institution that causes that we deal with a dynamic institution that shapes the life of the Post-Conciliar Church and by its structure encourages to have interest in the Synod of Bishops both on the doctrinal and factual level. Convening the Synod of Bishops is itself a major ecclesiastical event that engages not only the person of the Bishop of Rome, who is utterly responsible for its convention, but also the entire Church to a greater or lesser extent, and specifically the episcopate that is engaged in parallel in relation to the distinct stages of the Synod, i.e. its preparation, deliberations during the convened assembly, and the post-synodal stage that relates to fulfilment of synodal decisions. Considering this mainstream, one should also mention doctrinal messages of Synods of Bishops together with their propositions that directed the Magisterium of Bishops of Rome towards these areas that were considered a necessary aspect of their deliverance, essentially by publishing post-synodal apostolic exhortations which, in turn, very generally speaking had a successive influence on everyday life of the Church after the Second Vatican Council in many areas of the Church.

Keywords: Bishop of Rome, episcopate, help, Second Vatican Council, Synod of Bishops.

Wprowadzenie

Instytucja Synodu Biskupów została powołana do życia przez papieża Pawła VI w jego motu proprio *Apostolica sollicitudo* z dnia 15 września 1965 roku¹. Jest to z jednej strony dokument erygujący nową centralną instytucję Kościoła i jednocześnie ukazujący jej obraz doktrynalno-prawny².

Należy wskazać trzy motywy, które zdecydowały o utworzeniu Synodu Biskupów. Można je określić następująco: 1. konieczność ściślejszej współpracy biskupa rzymskiego z episkopatem; 2. wpływ doświadczenia soborowego na utworzenie Synodu Biskupów, 3. podkreślenie współodpowiedzialności episkopatu za cały Kościół właśnie przez instytucję Synodu Biskupów³.

Sukcesywny obraz prawny instytucji został określony przez posoborowy Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku w kan. 342-348; opublikowane zostały także regulaminy Synodu Biskupów w latach 1966⁴, 1969⁵, 1971⁶ oraz 2006⁷. Można zatem powiedzieć, że wszyscy soborowi papieże, tj. św. Paweł VI, św. Jan Paweł II oraz Benedykt XVI, kształtowali obraz prawny oraz praktyczne funkcjonowanie instytucji Synodu Biskupów.

Nie należy także pomijać bardzo ważnego faktu, że obecny papież Franciszek opublikował 15 września 2018 roku Konstytucję apostolską *Episcopalis communio* o Synodzie Biskupów, w której na samym początku czytamy: „wspólnota biskupów (*Episcopalis communio*), z Piotrem

¹ Por. PAULUS VI, Litterae apostolicae motu proprio datae *Apostolica sollicitudo* quibus Synodus Episcoporum pro universa Ecclesia constituitur, 15 septembris 1965 (dalej: AS), AAS 57 (1965), s. 775-780; T. ROZKRUT, *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym. Studium historyczno-prawne*, Tarnów 2010.

² Por. A. FERNANDEZ, *Nuevas estructuras de la Iglesia. Exigencias teológicas de la Comunion Eclesial*, Burgos 1980, s. 277.

³ Por. P. HUIZING, *Un esempio di costituzionalismo nella Chiesa? Il sinodo dei vescovi*, w: F. V. Joannes (red.), *Crisi del potere nella Chiesa e risveglio comunitario*, Milano 1969, s. 224-225.

⁴ *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae*, AAS 59 (1967), s. 91-103.

⁵ *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus*, AAS 61 (1969), s. 525-539.

⁶ *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis percipitur*, AAS 63 (1971), s. 702-704.

⁷ *Ordo Synodi Episcoporum*, AAS 98 (2006), s. 755-779.

i pod Piotrem ukazuje się szczególnie przez Synod Biskupów, (...) który należy do najcenniejszego dziedzictwa II Soboru Watykańskiego. Od tej pory Synod, nowy w swojej instytucji, ale starożytny w swojej inspiracji, zapewnia biskupowi rzymskiemu efektywną współpracę, w ustalony przez niego sposób, w najważniejszych kwestiach, czyli takich, które wymagają szczególnej wiedzy i roztropności dla dobra całego Kościoła”⁸.

Na wstępie warto także odnotować, że do chwili obecnej odbyło się 28 zgromadzeń różnych zebrań instytucji Synodu Biskupów; przy czym należałoby do wskazanej grupy dodać jeszcze tzw. synod holenderski.

Mówiąc jeszcze inaczej, św. Paweł VI zwołał pięć Synodów Biskupów (w tym cztery Zebrania Generalne Zwyczajne oraz jedno Zebranie Generalne Nadzwyczajne Synodu Biskupów), św. Jan Paweł II – 15 Synodów Biskupów (w tym sześć Zebrań Generalnych Zwyczajnych, jedno Zebranie Generalne Nadzwyczajne, siedem Zebrań Specjalnych oraz synod holenderski)⁹, natomiast za pontyfikatu papieża Benedykta XVI odbyły się trzy Zebrania Generalne Zwyczajne (z tym że Synod Biskupów na temat Eucharystii, który miał miejsce w 2005 roku został zapowiedziany przez św. Jana Pawła II) oraz dwa Zebrania Specjalne Synodu Biskupów¹⁰. Natomiast obecny ojciec święty Franciszek przewodniczył już trzem Zebraniom Generalnym Zwyczajnym oraz jednemu Zebraniu Specjalnemu Synodu Biskupów.

Ponadto znamienym faktem jest publikowanie przez poszczególnych biskupów rzymskich tzw. posynodalnych adhortacji apostolskich,

⁸ FRANCISZEK, Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* o Synodzie Biskupów, Rzym 2018, (dalej: EC). Por. M. GRAULICH, *Episcopalis communio. Il Sinodo dei Vescovi dopo le riforme di papa Francesco*, w: J. Miñambres, B. N. Ejeh, F. Puig (red.), *Studi sul diritto del governo e dell'organizzazione della Chiesa in onore di Mons. Juan Ignacio Arrieta*, t. 2, Venezia 2021, s. 1069-1091.

⁹ Zob. T. ROZKRUT, *Synody Biskupów papieża Jana Pawła II*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 2(29) (2010), s. 23-36; TENŽE, *Il Sinodo dei Vescovi nella Chiesa postconciliare. Brevi annotazioni sul contributo di Giovanni Paolo II*, w: L. Gerosa (red.), *Giovanni Paolo II. Legislatore della Chiesa*, Città del Vaticano 2013, s. 219-223.

¹⁰ Zob. T. ROZKRUT, *Synody Biskupów papieża Benedykta XVI*, „Prawo Kanoniczne” 3(56) (2013), s. 83-102.

które to dokumenty nabrały we współczesnym Kościele dużego znaczenia doktrynalnego.

Powyzsza statystyka dobitnie wskazuje na wazną rolę i znaczenie instytucji Synodu Biskupów za pontyfikatu św. Jana Pawła II. Natomiast ogólnie możemy powiedzieć, że wymienione wieloaspektowe elementy bezsprzecznie świadczą o wyjątkowej roli i znaczeniu instytucji Synodu Biskupów we współczesnym Kościele, tym bardziej że poszczególni biskupi rzymscy, zwołując zebrania Synodu Biskupów, postrzegali zgromadzenia instytucji jako miejsce ogólnokościelnej debaty nad wybraną problematyką. Jednocześnie określali oni, z jakim rodzajem Synodu Biskupów mamy do czynienia, przez co starali się także wskazać na jego nowe elementy, przede wszystkim o charakterze praktycznym, aby w ten sposób zdynamizować obraz oraz funkcjonowanie instytucji Synodu Biskupów. Wszystko to sprawia, że obraz każdego zgromadzenia instytucji nabiera znaczenia bardzo realnego i w ten sposób ta centralna instytucja Kościoła wypełnia jeszcze lepiej swoją misję, służąc wielorako współczesnemu Kościołowi¹¹.

1. Zadania Zebrania Generalnego Zwyczajnego Synodu Biskupów

Jak wskazała ukazana na wstępie statystyka, Zebrań Generalnych Zwyczajnych Synodu Biskupów było najwięcej i można powiedzieć, że jest to zasadniczy model instytucji, który podejmuje zagadnienia ogólnokościelne. Głównie te zgromadzenia Synodu Biskupów koncentrują się – jak zauważył Jan Dyduch – na przygotowaniu doktryny oraz wskazań pastoralnych¹².

¹¹ Zob. E. GÓRECKI, *Jan Paweł II a Synod Biskupów w latach 1978-2003*, w: S. Tymoszu (red.), *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 23 października 2003 r. w Lublinie*, Lublin 2004, s. 28-33.

¹² Por. J. DYDUCH, *Synodalność jako forma uczestnictwa we władzy kościelnej*, „*Annales Canonici*” 5(2009), s. 51.

Ponadto warto podkreślić, że każde zgromadzenie Synodu Biskupów – być może szczególnie Zebranie Generalne Zwyczajne – charakteryzuje się tym, iż zarówno zwołanie samego zgromadzenia, jak i uczestniczenie w pracach Synodu Biskupów pozostaje znakiem miłości do Kościoła, gdyż jest on wspólnotą zbudowaną na wierze oraz miłości¹³. Niewątpliwie to oryginalne stwierdzenie św. Pawła VI – wypowiedziane na początku pierwszego Synodu Biskupów – ukazuje, że mamy do czynienia z instytucją wybitnie eklezjalną, którą nie da się porównać do instytucji państwowo-politycznych, a która – aby była poprawnie rozumiana – musi być postrzegana w relacji do II Soboru Watykańskiego, w szczególności do zasady komunii oraz kolegialności, które charakteryzują współczesną eklezjologię¹⁴. Ponadto każdy Synod Biskupów służy umocnieniu więzów wiary, miłości oraz wspólnej pracy duszpasterskiej, które z kolei pozostają łącznikiem biskupa rzymskiego z episkopatem¹⁵. Stąd też papież Franciszek mógł napisać: „W ciągu ponad pięćdziesięciu lat zgromadzenia Synodu okazały się cennym narzędziem wzajemnego poznania między biskupami, wspólnej modlitwy, lojalnej konfrontacji, pogłębienia doktryny chrześcijańskiej, reformy struktur kościelnych i krzewienia działalności duszpasterskiej na całym świecie. W ten sposób zgromadzenia te nie tylko ukształtowały się jako uprzywilejowane miejsce interpretacji i recepcji bogatego nauczania soborowego, ale dały także poważny impuls dla dalszego nauczania papieskiego”¹⁶.

Oprócz tych generalnych zadań Synodu Biskupów należałoby wskazać ponadto, że podejmowanie określonej tematyki przez poszczególne Zgromadzenia Generalne Zwyczajne Synodu Biskupów wpływa na to, że w całym Kościele dokonuje się sensybilizacja analizowanej problematyki wraz z ukazaniem na samym synodzie różnych kierunków rozumienia tego samego zagadnienia, co w sposób szczególny musi budzić zaintereso-

¹³ Por. PAULUS VI, *Allocutio Gratia vobis et pax in patriarchali Basilica Vaticana habita, eucharistico sacrificio concelebrato, ut episcoporum Synodi coetus inaugurentur*, AAS 59 (1967), s. 968.

¹⁴ Por. tamże, s. 967.

¹⁵ Por. PAULUS VI, *Allocutio Deo Patri omnipotenti patribus et praesulibus e Synodo episcoporum, prima coacto coetui operam navantibus*, AAS 59 (1967), s. 969.

¹⁶ EC 1.

sowanie w obszarze *munus docendi* przynależnym episkopatowi¹⁷. W ten sposób Synod Biskupów staje się dla jego uczestników wyjątkowym doświadczeniem oraz daje możliwość zapoznania się z różnymi problemami, co powinno wpływać na owocniejsze oddziaływanie duszpasterskie, np. na dzieci oraz młodzież przez prowadzoną katechezę¹⁸. Jednocześnie sama instytucja Synodu Biskupów pozostaje w służbie obranej problematyce, np. miała się przyczynić do tego, aby soborowe nauczanie o rodzinie znalazło lepsze praktyczne zastosowanie¹⁹; sami zaś ojcowie synodalni poprzez udział w Synodzie Biskupów mają możliwość wyrażania swojego zatroskania w przedmiocie zwołanego Synodu Biskupów²⁰.

Można zatem krótko powiedzieć, że każde zgromadzenie Synodu Biskupów jest odpowiedzią na problemy Kościoła (*Synodus episcoporum Ecclesiae necessitati respondet*²¹), natomiast periodiczne zwoływanie instytucji daje możliwość przedstawienia opinii z różnych Kościołów partykularnych, zaś samym biskupom szansę podzielenia się swoim doświadczeniem²². Jak zatem widać, biskupi rzymscy wskazują na coraz nowsze aspekty zwoływanego zgromadzenia Synodu Biskupów, co sprawia, że mamy do czynienia z ciągłym odkrywaniem dynamicznej natury oraz roli instytucji. I znów powróćmy do magisterium papieża Franciszka, który bardzo precyzyjnie przywołał nauczanie swojego poprzednika: „Dlatego, jak powiedział Jan Paweł II, «każde Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów jest głębokim doświadczeniem eklezjalnym, choć jego formy proceduralne można wciąż udoskonalać. Biskupi zgromadzeni na Synodzie reprezentują przede wszystkim własne Kościoły, jednakże mają

¹⁷ Por. PAULUS VI, *Allocutio Ecce ad nostrae patribus cardinalibus et praesulibus e Synodo episcoporum, cum tertius generalis coetus exitum haberet*, AAS 66 (1974), s. 631.

¹⁸ Por. TENŻE, *Allocutio Laeto animo ineunte quarto coetu generali ordinario Synodi Episcoporum, vespere in synodi aula habita*, AAS 69 (1977), s. 629-631.

¹⁹ Por. IOANNES PAULUS II, *Homilia Expedit, ut laborum in Xystino Sacello habita, VI Synodo episcoporum ineunte*, AAS 72 (1980), s. 1008, n. 3.

²⁰ Por. TENŻE, *Allocutio Misericordias Domini exeunte VI Synodi episcoporum generali coetu habita*, AAS 76 (1984), s. 285, n. 3.

²¹ TENŻE, *Allocutio Laetus, vobiscum communicans in XXX et postrema congregatione generali VIII Coetus ordinarii Synodi episcoporum habita*, AAS 83 (1991), s. 494, n. 1.

²² Por. tamże, s. 494, n. 1.

na uwadze również stanowisko Konferencji Episkopatów, przez które zostali wyznaczeni i których opinie odnośnie do omawianych kwestii przekazują. Wyrażają oni tym samym zdanie hierarchicznego ciała Kościoła i w pewnym sensie chrześcijańskiego ludu, którego są pasterzami»²³.

2. Zadania Zebrania Generalnego Nadzwyczajnego Synodu Biskupów

W dotychczasowej historii instytucji zostały zwołane dwa Zebrania Generalne Nadzwyczajne Synodu Biskupów, które według ustawodawstwa na temat instytucji zakładają szybkie załatwienie spraw²⁴. Można powiedzieć, że mają one zatem charakter zgromadzeń praktycznych.

I tak na zakończenie pierwszego z nich 27 października 1969 roku św. Paweł VI powiedział, że charakter nadzwyczajny tego Synodu Biskupów wynikał z faktu, iż jego celem było zwrócenie uwagi na zagadnienia wstępne dla przyszłego wykonywania władzy w Kościele; dlatego też to zgromadzenie synodalne miało specyficzny oraz zawężony charakter, natomiast inne Synody Biskupów (przede wszystkim Zgromadzenia Generalne) będą w przyszłości zwoływane w celu analizowania ważnych oraz pilnych zagadnień, które są związane z życiem Kościoła²⁵.

Z kolei św. Jan Paweł II wyraźnie wskazał, nawiązując do Synodu Biskupów z 1969 roku, że nadzwyczajny Synod Biskupów z 1985 roku miał na celu analizę nauczania II Soboru Watykańskiego oraz refleksję nad jego praktycznym urzeczywistnieniem 20 lat po jego zakończeniu²⁶.

²³ EC 6.

²⁴ Por. *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984 (dalej: KPK), kan. 346 § 2.

²⁵ Zob. PAULUS VI, *Allocutio Synodum hanc extraordinariam patribus cardinalibus et praesulibus e Synodi episcoporum, laboribus iam ad finem vergentibus*, AAS 61 (1969), s. 726-730.

²⁶ „Haec vero synodus extraordinaria eo spectavit ut recoleret, recognosceret, promoveret Concilium Vaticanum II, viginti annis elapsis ex quo finem cepit”. IOANNES PAULUS II, *Allocutio Deo gratias ago in conclusionem secundae coetus generalis extraordinariae Synodi episcoporum*, AAS 78 (1986), s. 434, n. 4.

3. Zadania Zebrania Specjalnego Synodu Biskupów

Swoistego znaczenia w Kościele posoborowym nabrały Zebrania Specjalne Synodu Biskupów, które zapoczątkował św. Jan Paweł II. Ten rodzaj Synodu Biskupów, poświęcony poszczególnym kontynentom²⁷, miał na celu dość partykularne zadania:

1. Zmobilizować do nowej ewangelizacji Europy w momencie wielkich przemian społeczno-politycznych na tym kontynencie²⁸. Warto ponadto wskazać, że w czasie przemówienia podczas otwarcia II Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów dla Europy św. Jan Paweł II powiedział, iż Synod ten zamyka serię synodów kontynentalnych w przygotowaniu Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, wskazując tym samym na jeszcze jedno, wspólne, zadanie Synodów Specjalnych w perspektywie tego wielkiego oraz epokowego kościelnego wydarzenia²⁹.

Podobne zadania miał także synod amerykański, który pozostawał w służbie nawrócenia oraz ewangelizacji narodów Ameryki³⁰, jak również azjatycki, który św. Jan Paweł II określił jako „czas łaski dla całego

²⁷ Oprócz zadań wytyczanych Zgromadzeniom Specjalnym Synodów Biskupów o charakterze kontynentalnym należy dodać jeszcze zadania wyznaczone synodowi holenderskiemu oraz synodowi libańskiemu. Pierwszy z nich miał na celu wyrazić wzajemne przenikanie się Kościoła powszechnego oraz Kościoła lokalnego („Le principe de la pénétration réciproque de l’Eglise universelle et de l’Eglise locale s’exprime de manière spéciale dans ce synode”), jak to zostało wskazane przez św. Jana Pawła II w homilii wygłoszonej podczas otwarcia tego Synodu Biskupów (JEAN-PAUL II, *Homélie du pape Jean-Paul II Nos pensées à l’ouverture de l’assemblée synodale néerlandaise*, w: Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi, 1965-1988*, t. 1, Bologna 2005, s. 1330, n. 4). Natomiast synod libański miał przyczynić się do stworzenia prawdziwego oraz solidnego pokoju w tym kraju (JEAN-PAUL II, *Allocution de Jean-Paul II Ringraziamo con gioia pour l’ouverture de l’assemblée spéciale pour le Liban du Synode des évêques*, w: Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi, 1989-1995*, t. 2, Bologna 2006, s. 4912, n. 5).

²⁸ Por. IOANNES PAULUS II, *Allocutio Signore... tu hai parole inuente specialii coetu pro Europa Synodi Episcoporum habita*, AAS 84 (1992), s. 1149, n. 3.

²⁹ Por. TENŽE, *Allocutio Gesù in persona inuente Synodo episcoporum Europae*, AAS 92 (2000), s. 173, n. 1.

³⁰ Por. TENŽE, *Allocutio Vegliate e state pronti Synodo episcoporum pro America inuente*, AAS 90 (1998), s. 682 n, n. 4.

ludu chrześcijańskiego, w szczególności dla wierzących żyjących w Azji, którzy są wezwani do podjęcia nowego zadania misyjnego³¹.

Takie samo zadanie nakreślił także św. Jan Paweł II przed Specjalnym Synodem Biskupów dla Oceanii: „pasterze Oceanii zgromadzili się we wspólnocie, zjednoczeni z następcą Piotra, w celu poszukiwania nowych impulsów dla troski pasterskiej, która zachęca do głoszenia Królestwa Chrystusa pośród różnorodności kultur i tradycji ludzkich, społecznych i religijnych w cudownej różnorodności ich ludów³².

2. Dokonać porównania życia wszystkich Kościołów w Afryce z przykazaniem miłości Boga i bliźniego oraz z całym bogatym przesłaniem chrześcijańskim na temat prawdy moralnej, która odzwierciedla się w wymiarze osobistym, rodzinnym, społecznym, narodowym oraz międzynarodowym – to jest zadanie synodu afrykańskiego³³. Jednocześnie św. Jan Paweł II wskazał, że osoba biskupa rzymskiego sprawia, że kontynentalny charakter Synodu Biskupów nabiera znaczenia powszechnego³⁴.

Podsumowując, należy zwrócić uwagę, że wśród tematów dotychczasowych kontynentalnych Synodów Biskupów dominuje zasadniczo problematyka ewangelizacji. Dlatego też wszystkie kontynentalne Synody Biskupów nie mogą być postrzegane w izolacji, ale zawsze mamy do czynienia z wydarzeniem ogólnokościelnym. Można natomiast powiedzieć, że zadania Synodu Biskupów dla Afryki w relacji do innych synodów specjalnych wyróżniają się szczególnie ze względu na specyficzną sytuację oraz misję Kościoła na tym kontynencie.

³¹ TENŻE, Omily *Quello che vedi* in Mass for the opening of Special Assembly for Asia, w: Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi, 1996-2007*, t. 3, Bologna 2008, s. 5794, n. 4.

³² TENŻE, *Allocutio II Gesù il Nazareno* Synodo episcoporum pro Oceania ineunte, AAS 91 (1999), s. 443, n. 4.

³³ „Pragniemy, aby ten synod przeanalizował aplikowanie do wymogów Afryki zasad katolickiej nauki społecznej, ożywiając jednocześnie potrzebę sprawiedliwości oraz pokoju w wymiarze międzynarodowym oraz kontynentalnym”. TENŻE, *Allocutio Questo è il giorno* ineunte Synodo episcoporum pro Africa habita, AAS 87 (1995), s. 183, n. 7.

³⁴ Por. tamże, s. 180, n. 2.

4. Doradczy charakter instytucji Synodu Biskupów i jego znaczenie

Zgodnie z normą kan. 342, Synod Biskupów względem biskupa rzymskiego ma przede wszystkim charakter instytucji doradczej, z bardzo jasnym zaznaczeniem w kan. 343, że Synod Biskupów nie jest zwoływany „celem rozstrzygnięcia oraz wydawania dekretów”. Owszem Kodeks św. Jana Pawła II przewiduje, że instytucja ta mogłaby również w określonych wypadkach zostać wyposażona przez biskupa rzymskiego w głos decydujący, przy zastrzeżeniu, że decyzje synodu wymagałyby wówczas zatwierdzenia przez biskupa rzymskiego³⁵.

Kodeksowe ukazanie instytucji w tym obszarze kompetencyjnym nie odbiega od jej obrazu zawartego w motu proprio *Apostolica sollicitudo*, gdzie czytamy, że zgodnie ze swoją naturą Synod Biskupów ma charakter doradczy³⁶. Ponadto wymienione *motu proprio* mówi także, że Synod Biskupów może zostać wyposażony przez biskupa rzymskiego we władzę ustawodawczą³⁷. Można by zatem mówić w świetle przytoczonych norm prawnych o kompetencji zwyczajnej, polegającej na dyskusji oraz przedstawianiu swoich wniosków, a także delegowanej Synodu Biskupów, kiedy na mocy otrzymanej władzy podejmuje decyzje oraz wydaje stosowne dekry³⁸. Papież Franciszek jasno to wyraził w następujący sposób: „Synod Biskupów, którego nazwa nawiązywała ideowo do staro-

³⁵ Por. KPK, kan. 343.

³⁶ „Ad Synodum Episcoporum suapte natura munus pertinet edocendi et consilia dandi”. AS, n. II.

³⁷ „Poterit etiam potestate deliberativa gaudere, ubi haec ei collata fuerit a Romano Pontifice, cuius erit in hoc casu decisiones Synodi ratas habere”. AS, n. II.

³⁸ Por. R. SOBAŃSKI, *Il concilio ecumenico. Il sinodo dei vescovi. Il collegio cardinalizio*, w: A. Longhitano (red.), *Collegialità e primato. La suprema autorità della Chiesa*, Bologna 1993, s. 103. Niektórzy kanoniści rozwijają nawet hipotezę głosu decydującego Synodu Biskupów i stwierdzają, że taka ewentualna władza instytucji mogłaby się wyrażać poprzez jego potrójny *munus*: nauczania, uświęcania oraz rządzenia, a także mieć charakter władzy ustawodawczej lub sędowniczej, przy jednoczesnym wskazaniu, że w takim wypadku Synod Biskupów działałby *nomine et auctoritate Summi Pontificis*. Por. A. G. URRU, *Istituti per l'esercizio della collegialità e del primato: il Concilio Ecumenico e il Sinodo dei Vescovi*, „Monitor Ecclesiasticus” 4(115) (1990), s. 582.

żytnej i bogatej tradycji synodalnej Kościoła, bardzo poważanej, zwłaszcza w Kościołach Wschodu, miała normalnie pełnić rolę konsultacyjną, oferując biskupowi rzymskiemu pod tchnieniem Ducha Świętego informacje i rady dotyczące różnych kwestii kościelnych. Jednocześnie Synod mógłby również korzystać z władzy decydującej, w każdym przypadku, gdyby biskup rzymski zechciał mu ją przyznać³⁹.

Dotychczasowa praktyka synodalna jest jednak taka, że nie zdarzyło się do tej pory, aby papież udzielał takiej ustawodawczej kompetencji instytucji Synodu Biskupów. Wydaje się, że taka ewentualna duża odmienność w naturze instytucji względem utrwalonego już zwyczaju – mimo że o takiej prawnej możliwości mówi także kan. 135 § 2 – byłaby trudna do wyjaśnienia doktrynalnego, gdyż Synod Biskupów nie może być postrzegany ani jako instytucja, która miałaby zastąpić sobór powszechny, ani też jako instytucja, która w sposób właściwy oraz prawny reprezentowałaby Kolegium Biskupów, stąd też instytucja ta nie jest podmiotem władzy w Kościele. Dlatego też z doktrynalnego punktu widzenia należałoby przyjąć, że mamy do czynienia z zdecydowanie z instytucją o charakterze doradczym, która tak właśnie była postrzegana przez minione dziesięciolecie.

Tenże charakter doradczy Synodu Biskupów podkreślają także inne dokumenty oraz wypowiedzi biskupów rzymskich, spośród których na pierwszym miejscu należy wymienić posynodalną adhortację apostołską św. Jana Pawła II *Pastores gregis*. Koncentruje się ona zasadniczo na ukazaniu doradczego charakteru Synodu Biskupów, podkreślając nawet, iż mimo że faktycznie Synod Biskupów wykonuje jedynie funkcję doradczą, nie umniejsza to jednak w żaden sposób jego znaczeniu⁴⁰.

Co ciekawe, sukcesywne Dyrektorium Kongregacji Biskupów *Apostolorum successores* – odwołując się właśnie do *Pastores gregis* – stwierdza syntetycznie, że Synod Biskupów pełni cenną funkcję doradczą względem następcy św. Piotra, i nic nie wspomina na temat ewentualnych kom-

³⁹ EC 3.

⁴⁰ „Eo quod Synodus plerumque munus gerit solum consultivum, id eius pondus haud extenuat”. IOANNES PAULUS II, Adhortatio apostolica post-synodalis *Pastores gregis*, Romae 2003 (dalej: PG), 58.

petencji ustawodawczych instytucji⁴¹. Warto jednak zaznaczyć, że nawet gdyby ustawodawstwo na temat Synodu Biskupów, tj. motu proprio *Apostolica sollicitudo* z 1965 roku oraz Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku, nie przewidywało wyposażenia instytucji we władzę ustawodawczą, to trzeba wskazać, że w oparciu o normę kodeksową na temat władzy delegowanej papież ma zawsze taką możliwość i mógłby z niej dowolnie korzystać⁴².

Ponadto św. Jan Paweł II wyraźnie wskazał, że poprzez swoją funkcję doradcą względem osoby biskupa rzymskiego instytucja staje się wyrazem współodpowiedzialności episkopatu w przedmiocie powszechnego dobra Kościoła; jej głos doradczy pozostaje jednocześnie wyrazem uczestniczenia w zarządzaniu Kościołem powszechnym⁴³. Dlatego każdy głos na Synodzie Biskupów posiada duży walor, który należy postrzegać jako świadectwo, mimo że pozostaje ono na poziomie konsultacyjnym; samo zaś głosowanie finalne winno być postrzegane jako dojrzały oraz ostateczny kontrybut zwołanego zgromadzenia Synodu Biskupów, który ostatecznie powinien być kwalifikowany jako służba wspólnocie Kościoła, a w szczególniejszy sposób jego najwyższemu Autorytetowi.

Chcąc zatem określić naturę Synodu Biskupów, trzeba powiedzieć, że jest to instytucja o charakterze doradczym, a mówiąc jeszcze precyzyjniej – jest to instytucja doradcza biskupa rzymskiego⁴⁴. Juan Ignacio Arrieta zaznacza nawet, że możliwość wyposażenia instytucji w głos decydujący przez papieża nie zmienia wskazanej natury instytucji, gdyż

⁴¹ Por. CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores*, Città del Vaticano 2004, 13.

⁴² Por. KPK, kan. 135 § 2.

⁴³ „Quandoquidem Synodus ipsa veritati inservit et Ecclesiae, quod veram correspondentiam totius episcopatus cum eius Capite coniuncti pro Ecclesiae beneficio demonstrat, in suffragio consultivo vel deliberativo ferendo Episcopi, una cum ceteris Synodi sodalibus, dignitate episcopali carentibus, regiminis Ecclesiae universalis participationem utique significant”. PG 58.

⁴⁴ Por. J. I. ARRIETA, *Il Sinodo dei Vescovi. Rilevanza della prassi di attuazione in ordine al compimento delle sue finalità istituzionali*, w: Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, *Ius in vita et in Missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 19-24 Aprilis 1993 in Civitate Vaticana Celebranti*, Città del Vaticano 1994, s. 316.

w takim wypadku będziemy mieli do czynienia z delegacją udzieloną przez papieża, od którego Synod Biskupów całkowicie zależy, i która to decyzja w niczym nie zmieniałaby natury prawnej instytucji, przy czym wskazuje, że wypowiedzane na zgromadzeniu opinie czy to przez poszczególnych biskupów, czy też jako propozycje całego zgromadzenia, jak również ich wartość merytoryczna, będą posiadały różny walor, a ich ostateczna ocena zostaje pozostawiona personalnemu osądowi papieża⁴⁵. Niemniej jednak walor takiego głosu doradczego wypowiedzianego przez biskupów reprezentujących Kościoły partykularne jest szczególnie⁴⁶. Wynika to z tego, że został on przygotowany tak wspólnotowo w ramach Kościoła partykularnego, jak i kolegialnie w ramach Konferencji Biskupów wraz z odpowiedzialnością za powierzony Kościół partykularny oraz z troską o cały Kościół, co sprawia, że merytorycznie jest o wiele ważniejszy niż jedynie formalnie postrzegany głos doradczy. Dlatego musi on być rozumiany w kontekście Kościoła, który jest wspólnotą wiary, i dlatego też na zgromadzeniu synodalnym mamy do czynienia nie z dowolnie pojmowanym doradzaniem, ale można powiedzieć, że ma ono charakter ze wszech miar jak najbardziej odpowiedzialny.

Konkludując, należy powiedzieć, że Synod Biskupów pozostaje instytucją o charakterze doradczym, który stanowi jego funkcję właściwą dla wyrażania swoich opinii oraz deklaracji w tych sprawach, dla których jest każdorazowo zwoływany, uczestnicząc tym samym w wykonywaniu władzy prymatu. Niektórzy wskazują na permanentny charakter doradczy instytucji, który jest wyrazem reformatorskich tendencji struktur Kościoła poprzez instytucje o charakterze kolegialnym jako odpowiedź na propozycje formułowane w okresie II Soboru Watykańskiego⁴⁷. Ponadto ten doradczy charakter Synodu Biskupów wynika także z normy kan. 334, która jasno mówi, że instytucja świadczy pomoc biskupowi rzymskiemu w wykonywaniu jego *munus*; również motu proprio *Apostolica sollicitudo*,

⁴⁵ Por. tamże, s. 316-318.

⁴⁶ Zob. KPK, kan. 393.

⁴⁷ Por. P. COLELLA, *Collegialità episcopale e Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Atti del Congresso Internazionale di Diritto Canonico. La Chiesa dopo il Concilio*, t. 2, Milano 1972, s. 349.

mówiąc na temat wyboru przedstawicieli na zgromadzenie Synodu Biskupów, wskazuje, że trzeba uwzględnić ich kompetencje w przedmiocie prac synodalnych, co także sugeruje – aczkolwiek pośrednio – że ich zadaniem będzie udzielanie właściwych porad⁴⁸. Jasno to sformułował papież Franciszek: „członkowie zgromadzenia przedstawiają biskupowi rzymskiemu swoją opinię, aby mogła ona pomóc mu w jego posłudze Pasterza powszechnego Kościoła”⁴⁹.

Dlatego należy dopowiedzieć, że instytucja Synodu Biskupów w dalszym ciągu powinna zachować swój sprawdzony charakter doradczo-informacyjny. Jest to konkluzja, która wynika z analizy jej natury teologiczno-prawnej, jak również z doświadczenia zwołanych zgromadzeń, które m.in. charakteryzują się tym, że przez swój głos doradczy przynoszą znaczące owoce dla Kościoła posoborowego. Takie rozumienie Synodu Biskupów jest powszechnie ukazywane w licznych wypowiedziach biskupów rzymskich, a także podkreślane w analizach doktrynalnych zarówno w tych powstałych zaraz po utworzeniu instytucji, jak i w tych aktualnych⁵⁰. Należałoby do tego dopowiedzieć, że również w przyszłości ten bardzo ważny walor Synodu Biskupów powinien pozostać jego dominującą charakterystyką polegającą na dawaniu różnych propozycji biskupowi rzymskiemu, także w przedmiocie doktrynalnym oraz ustawodawczym. Ponadto taki właśnie charakter instytucji Synodu Biskupów jest dobrze postrzegany przez środowisko Kościoła oraz doktrynalnie umocowany w różnego rodzaju analizach teologiczno-prawnych, przede wszystkim w odniesieniu do zasady kolegialności afektywnej oraz do procesu budowania eklezjalnej komunii poprzez prace zgromadzenia, wraz z podkreśleniem jego współodpowiedzialności oraz współuczestnictwa⁵¹.

⁴⁸ Por. AS, n. IX.

⁴⁹ EC 7.

⁵⁰ Por. G. P. MILANO, *Il Sinodo dei Vescovi*, Milano 1985, s. 262.

⁵¹ Por. W. BERTRAMS, *De Synodi Episcoporum potestate cooperandi in exercitio potestatis primatialis*, „Periodica” 57(1968), s. 528-549.

Podsumowanie

Instytucja Synodu Biskupów jest szczególną oraz wyróżniającą się instytucją w Kościele posoborowym. Składa się na to wiele elementów, nie tylko regularność zwoływania zebrań Synodu Biskupów, ale także podejmowana oraz analizowana problematyka synodalna, która dotyczyła różnych i ważnych zagadnień życia i funkcjonowania współczesnego Kościoła. W tym kontekście szczególnego podkreślenia wymaga wskazanie na naturę teologiczno-prawną instytucji, która sprawia, że mamy do czynienia z instytucją dynamiczną, kształtującą życie Kościoła posoborowego oraz swoją strukturą zachęcającą do zainteresowania się Synodem Biskupów tak na płaszczyźnie doktrynalnej, jak i tej faktycznej.

Już samo zwołanie każdego zebrania Synodu Biskupów jest dużym wydarzeniem eklezjalnym, które angażuje nie tylko osobę biskupa rzymskiego, od którego zebranie Synodu Biskupów w sposób totalny zależy, oraz jednocześnie uczestników zgromadzonej instytucji, ale także w mniejszym lub większym wymiarze praktycznie cały Kościół – w szczególności episkopat – równoległe do wyodrębnionych etapów Synodu, tj. jego przygotowania, samych obrad zwołanego zgromadzenia oraz etapu posynodalnego, który związany jest z realizacją postanowień synodalnych. W tym nurcie należy także wymienić przesłania doktrynalne Synodów Biskupów wraz z ich propozycjami, które ukierunkowywały Magisterium biskupów rzymskich na obszary uznawane za konieczne jako przedmiot jego wypowiedzi, przede wszystkim przez publikowanie posynodalnych adhortacji apostolskich, które z kolei – mówiąc bardzo ogólnie – w wielu jego obszarach miały sukcesywny wpływ na codzienne życie Kościoła po II Soborze Watykańskim.

Funkcjonowanie współczesnego Kościoła wydaje się potwierdzać, że nie jest to czas zwoływania soborów powszechnych, zwłaszcza przy tak dużej liczbie biskupów, którzy m.in. nie tylko nie mogliby się praktycznie dobrze wypowiedzieć i współpracować ze sobą, a w szczególności z biskupem rzymskim na ewentualnym soborze powszechnym, ale byłby to także bardzo poważny problem logistyczny oraz ekonomiczny dla dzisiejszego Kościoła. Dlatego ważną instytucją pozostaje Synod Biskupów, który naturalnie nie zastępuje soboru powszechnego, jeśli

chodzi o jego kompetencje, ale posiada duże znaczenie oraz mocne oddziaływanie na współczesny Kościół.

Wydaje się jednocześnie, że papież Franciszek pragnie instytucji Synodu Biskupów nadać jeszcze większą dynamikę i znaczenie. Stąd też w przywołanej już wcześniej konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* napisał: „Synod Biskupów jest wezwany, podobnie jak każda inna instytucja kościelna, by stawać się bardziej «odpowiednim kanałem, bardziej do ewangelizowania dzisiejszego świata, niż do zachowania stanu rzeczy»⁵². Konieczne jest przede wszystkim, jak już tego sobie życzył Sobór, aby Synod, mając świadomość, że «troska o głoszenie Ewangelii na całym świecie należy przede wszystkim do kolegium biskupów», zaangażował się w promowanie «szczególnie działalności misyjnej, najważniejszego i najświętszego zadania Kościoła»⁵³⁵⁴. Padły w niej również słowa: „Już Jan Paweł II stwierdził: «być może, iż instrument ten będzie jeszcze można ulepszać. Być może, iż kolegialna odpowiedzialność pasterska jeszcze pełniej może się w Synodzie wyrażać»⁵⁵.

Bibliografia

Paulus VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae Apostolica sollicitudo* quibus Synodus Episcoporum pro universa Ecclesia constituitur, 15 septembris 1965, AAS 57 (1965), s. 775-780.

Paulus VI, *Allocutio Gratia vobis et pax* in patriarchali Basilica Vaticana habita, eucharistico sacrificio concelebrato, ut episcoporum Synodi coetus inaugurarentur, AAS 59 (1967), s. 963-969.

Paulus VI, *Allocutio Deo Patri omnipotenti* patribus et praesulibus e Synodo episcoporum, prima coacto coetui operam navantibus, AAS 59 (1967), s. 969-975.

⁵² FRANCISZEK, *Adhortacja Evangelii gaudium*, Rzym 2013, 27.

⁵³ II Sobór Watykański, Dekret *Ad gentes divinitus* o misyjnej działalności Kościoła, Rzym 1965, 22.

⁵⁴ EC 1.

⁵⁵ EC 4.

- Paulus VI, Allocutio *Synodum hanc extraordinariam* patribus cardinalibus et praesulibus e Synodi episcoporum, laboribus iam ad finem vergentibus, AAS 61 (1969), s. 726-730.
- Paulus VI, Allocutio *Ecce ad nostrae* patribus cardinalibus et praesulibus e Synodo episcoporum, cum tertius generalis coetus exitum haberet, AAS 66 (1974), s. 631-639.
- Paulus VI, Allocutio *Laeto animo* ineunte quarto coetu generali ordinario Synodi episcoporum, vespere in synodi aula habita, AAS 69 (1977), s. 629-631.
- Ioannes Paulus II, Homilia *Expedit, ut laborum* in Xystino Sacello habita, VI Synodo episcoporum ineunte, AAS 72 (1980), s. 1007-1011.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *Misericordias Domini* exeunte VI Synodi episcoporum generali coetu habita, AAS 76 (1984), s. 281-289.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *Deo gratias ago* in conclusione secundae coetus generalis extraordinariae Synodi episcoporum, AAS 78 (1986), s. 431-438.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *Laetus, vobiscum communicans* in XXX et postrema congregatione generali VIII Coetus ordinarii Synodi episcoporum habita, AAS 83 (1991), s. 494-499.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *Signore... tu hai parole* ineunte speciali coetu pro Europa Synodi Episcoporum habita, AAS 84 (1992), s. 1148-1151.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *Questo è il giorno* ineunte Synodo episcoporum pro Africa habita, AAS 87 (1995), s. 179-185.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *Vegliate e state pronti* Synodo episcoporum pro America ineunte, AAS 90 (1998), s. 680-688.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *II Gesù il Nazareno* Synodo episcoporum pro Oceania ineunte, AAS 91 (1999), s. 441-444.
- Ioannes Paulus II, Allocutio *Gesù in persona* ineunte Synodo episcoporum Europae, AAS 92 (2000), s. 173-176.
- Ioannes Paulus II, Adhortatio apostolica post-synodalis *Pastores gregis*, Romae 2003.
- Jean-Paul II, *Homélie du pape Jean-Paul II Nos pensées à l'ouverture de l'assemblée synodale néerlandaise*, w: Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi, 1965-1988*, t. 1, Bologna 2005, s. 1326-1333.

Jean-Paul II, Allocution de Jean-Paul II *Ringraziamo con gioia* pour l'ouverture de l'assemblée spéciale pour le Liban du Synode des évêques, w: Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, 1989-1995, t. 2, Bologna 2006, s. 4908-4913.

John Paul II, Omily *Quello che vedi* in Mass for the opening of Special Assembly for Asia, w: Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, 1996-2007, t. 3, Bologna 2008, s. 5790-5798.

Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium*, Rzym 2013.

Franciszek, Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* o Synodzie Biskupów, Rzym 2018.

II Sobór Watykański, Dekret *Ad gentes divinitus* o misyjnej działalności Kościoła, Rzym 1965.

Kodeks prawa kanonicznego, Poznań 1984.

Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi *Apostolorum successores*, Città del Vaticano 2004.

Ordo Synodi Episcoporum celebrandae, AAS 59 (1967), s. 91-103.

Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus, AAS 61 (1969), s. 525-539.

Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur, AAS 63 (1971), s. 702-704.

Ordo Synodi Episcoporum, AAS 98 (2006), s. 755-779.

Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, 1965-1988, t. 1, Bologna 2005.

Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, 1989-1995, t. 2, Bologna 2006.

Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, 1996-2007, t. 3, Bologna 2008.

* * *

Arrieta J. I., *Il Sinodo dei Vescovi. Rilevanza della prassi di attuazione in ordine al compimento delle sue finalità istituzionali*, w: Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, *Ius in vita et in Missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X anniversario promul-*

- gationis Codicis Iuris Canonici diebus 19-24 Aprilis 1993 in Civitate Vaticana Celebranti*, Città del Vaticano 1994, s. 309-323.
- Bertrams W., *De Synodi Episcoporum potestate cooperandi in exercitio potestatis primatialis*, „Periodica” 57(1968), s. 528-549.
- Colella P., *Collegialità episcopale e Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Atti del Congresso Internazionale di Diritto Canonico. La Chiesa dopo il Concilio*, t. 2, Milano 1972, s. 335-350.
- Dyduch J., *Synodalność jako forma uczestnictwa we władzy kościelnej*, „Annales Canonici” 5(2009), s. 45-57.
- Fernandez A., *Nuevas estructuras de la Iglesia. Exigencias teológicas de la Comunión Eclesial*, Burgos 1980.
- Górecki E., *Jan Paweł II a Synod Biskupów w latach 1978-2003*, w: S. Tymosz (red.), *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 23 października 2003 r. w Lublinie*, Lublin 2004, s. 28-33.
- Graulich M., *Episcopalis communio. Il Sinodo dei Vescovi dopo le riforme di papa Francesco*, w: J. Miñambres, B. N. Ejeh, F. Puig (red.), *Studi sul diritto del governo e dell'organizzazione della Chiesa in onore di Mons. Juan Ignacio Arrieta*, t. 2, Venezia 2021, s. 1069-1091.
- Huizing P., *Un esempio di costituzionalismo nella Chiesa? Il sinodo dei vescovi*, w: F. V. Joannes (red.), *Crisi del potere nella Chiesa e risveglio comunitario*, Milano 1969, s. 223-232.
- Milano G. P., *Il Sinodo dei Vescovi*, Milano 1985.
- Rozkrut T., *Il Sinodo dei Vescovi nella Chiesa postconciliare. Brevi annotazioni sul contributo di Giovanni Paolo II*, w: L. Gerosa (red.), *Giovanni Paolo II. Legislatore della Chiesa*, Città del Vaticano 2013, s. 219-223.
- Rozkrut T., *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym. Studium historyczno-prawne*, Tarnów 2010.
- Rozkrut T., *Synody Biskupów papieża Benedykta XVI*, „Prawo Kanoniczne” 3(56) (2013), s. 83-102.
- Rozkrut T., *Synody Biskupów papieża Jana Pawła II*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 2(29) (2010), s. 23-36.

Sobański R., *Il concilio ecumenico. Il sinodo dei vescovi. Il collegio cardinalizio*, w: A. Longhitano (red.), *Collegialità e primato. La suprema autorità della Chiesa*, Bologna 1993, s. 69-124.

Urru A. G., *Istituti per l'esercizio della collegialità e del primato: il Concilio Ecumenico e il Sinodo dei Vescovi*, „Monitor Ecclesiasticus” 4(115) (1990), s. 569-589.

Ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut – ur. 18 listopada 1963 roku w Tarnowie. Doktorat z prawa kanonicznego uzyskał w 1996 roku na Papieskim Uniwersytecie Świętego Krzyża w Rzymie na podstawie rozprawy doktorskiej *La natura teologico-giuridica del sinodo diocesano*. W 2002 roku uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie na podstawie dorobku naukowego oraz monografii *Walor opinii bieglego w kanonicznym procesie małżeńskim*. Od 2006 roku konsultor Rady Prawnej Konferencji Episkopatu Polski. W 2011 roku Prezydent Rzeczypospolitej nadał mu tytuł naukowy profesora nauk prawnych; od 2014 roku na stanowisku profesora zwyczajnego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UPJPII w Krakowie w latach 2014-2020, od 1 września 2020 roku prorektor UPJPII w Krakowie. Autor publikacji głównie z prawa dotyczącego organizacji Kościoła oraz kościelnego prawa procesowego. Organizator cyklicznych sympozjów naukowych dotyczących kanonicznego materialnego prawa małżeńskiego oraz kościelnego prawa procesowego w Gródku nad Dunajcem („Ogólnopolskie Forum Sądowe”: 2004, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013, 2015, 2017, 2019).